

Centraal Planbureau

CPB Achtergronddocument | juni 2015

Beleidsvarianten met Saffier-II

Frank van Es

Beleidsvarianten met Saffier-II

Frank van Es

CPB Achtergronddocument

Juni 2015

Inhoud

- 1 Inleiding—5
- 2 Verhoging indirecte productgebonden belastingen—6
- 3 Verhoging loon- en inkomstenbelasting—7
- 4 Verhoging sociale premies werkgevers bedrijven—8
- 5 Verlaging materiële overheidsbestedingen—10
- 6 Vermindering aantal ambtenaren—11
- 7 Verlaging overdrachten aan het buitenland—12
- 8 Verlaging van alle bruto uitkeringen—13
- 9 Hogere eigen bijdrage in de zorg—15
- 10 Verlaging van de Zvw-uitgaven—16

1 Inleiding

In de publicatie over het macro-econometrische model SAFFIER-II¹ staan enkele technische varianten met het model.² Omdat het model in de loop der jaren op enkele plaatsen is gewijzigd, geeft dit achtergronddocument een update van de uitkomsten. Daarnaast zijn enkele nieuwe beleidsvarianten toegevoegd. De volgende varianten komen aan de orde:

- verhoging indirecte productgebonden belastingen
- verhoging loon- en inkomstenbelasting
- verhoging sociale premies werkgevers bedrijven
- verlaging materiële overheidsbestedingen
- vermindering aantal ambtenaren
- verlaging overdrachten aan het buitenland
- verlaging van alle uitkeringen
- hogere eigen bijdrage in de zorg
- verlaging van de Zvw-uitgaven

Voor de vergelijkbaarheid is de impuls in alle varianten 1% bbp, ofwel 6,6 mld euro.³ Dit is een forse impuls, maar hier is bewust voor gekozen om de uitkomsten zo duidelijk mogelijk te maken. De impuls wordt gegeven begin 2016. Deze notitie laat de effecten van 2016 tot en met 2019 zien, voor structurele effecten worden andere modellen gebruikt. Voor de analyse is de meeste recente jaarversie van het model gebruikt (15c). De varianten zijn gedraaid ten opzichte van het gematigde scenario uit Roads to Recovery.⁴

Per variant worden twee tabellen gepresenteerd. De eerste bevat de macro-economische effecten en de tweede bevat de effecten op het EMU-saldo en de EMU-schuld. In de eerste tabel staan eerst de effecten van de variant op de mutaties van enkele grootheden per jaar. De laatste kolom bevat de resultaten op de manier zoals die bijvoorbeeld in Keuzes in Kaart (KiK) worden gepubliceerd. Dit betreft voor de meeste variabelen gemiddelden over de gehele periode (gelijk aan het gemiddelde van de eerste vier kolommen) en voor de niveauvariabelen de waarde in het laatste jaar. Voorbeeld: tabel 2.1 laat zien dat een verhoging van de indirecte productgebonden belastingen met 1% bbp de bbp-groei in het eerste jaar verlaagt met 0,3%-punt ten opzichte van het basispad. In de drie jaren daarna is de bbp-groei respectievelijk 0,3%-punt, 0,2%-punt en 0,2%-punt lager dan in het basispad. Het gemiddelde effect op de jaarlijkse bbp-groei 2016-2019 is -0,3% en de werkloosheid komt in het laatste jaar 0,6%-punt hoger uit.

¹ Zie Verbruggen, J., H. Kranendonk en B. Smid, 2010, SAFFIER II: 1 model voor de Nederlandse economie, in 2 hoedanigheden, voor 3 toepassingen, CPB Document 217 ([link](#)).

² Een update van enkele varianten is gepubliceerd in de CPB-notitie 'Nadere informatie doorrekening verkiezingsprogramma's' uit 2012 ([link](#)).

³ Met uitzondering van de variant 'Overdrachten aan het buitenland', omdat de omvang ervan in het basispad minder dan 1% bedraagt. Daar is om die reden een impuls van 0,5% bbp ingezet.

⁴ Zie Gelauff, G., D. Lanser, A. van der Horst en A. Elbourne, Roads to Recovery, CPB Boek 11 ([link](#)). Dit scenario is voor 2016 wel geüpdatet op basis van het *Centraal Economisch Plan 2015*.

De tweede tabel bevat cijfers over de overheidsfinanciën voor alle jaren in de analyse, dus 2016 tot en met 2019. Deze tabel laat de gevolgen van de uitverdieneffecten van een maatregel zien. Uitverdieneffecten zijn economische effecten van de beleidsmaatregel die ervoor zorgen dat de uiteindelijke opbrengst (ex post) van de maatregel kleiner is dan de omvang van de maatregel zelf (ex ante). Voorbeeld: wanneer de belastingen worden verhoogd, leidt dit tot een lagere economische groei. Hierdoor nemen onder andere de belastinginkomsten af en de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen toe. Het uitverdieneffect is dan het verschil tussen het ex post en ex ante effect.

Een beleidsmaatregel heeft soms naast de directe budgettaire effecten ook additionele effecten op de economie. Hierbij valt te denken aan effecten op het arbeidsaanbod, de huizenprijs, de replacement rate en de p/a-ratio. Deze effecten worden met andere modellen berekend, en vallen dus buiten de analyse in dit document. De uitkomsten in dit document zijn dus soms partieel, afhankelijk van de exacte vormgeving van de maatregel. Bij een KiK of andere doorrekeningen van beleidspakketten worden deze additionele effecten wel meegenomen.⁵

De tabellen uit dit achtergronddocument zijn ook beschikbaar via een Excel-bestand.⁶

2 Verhoging indirecte productgebonden belastingen

Tabel 2.1 Macro-economische effecten verhoging indirecte productgebonden belastingen met 1% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	%				% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2	-0,3
Consumptie huishoudens	-0,1	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3
Overheidsbestedingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Investerings bedrijven	-0,5	-0,9	-0,3	-0,4	-0,5
Uitvoer goederen en diensten	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	1,1	-0,2	-0,2	-0,5	0,0
Consumptieprijis	1,0	0,2	0,1	-0,1	0,3
Reële arbeidskosten marktsector	0,6	-0,4	-0,3	-0,3	-0,1
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	-0,2
w.v. marktsector	-0,1	-0,4	-0,4	-0,2	-0,3
niveau					
niveau 2019					
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,1	0,3	0,6	0,6	0,6
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	0,8	0,5	0,2	0,1	0,1
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

⁵ De macro-economische effecten van een hoger arbeidsaanbod en een hogere huizenprijs zijn te vinden in CPB Document 217, respectievelijk paragraaf 5.11 en 5.13.

⁶ Zie "Tabellen bij AD 'Beleidsvarianten met Saffier-II'.xls" ([link](#)).

In deze variant worden de ex-ante indirecte productgebonden belastingen verhoogd met 1% bbp. Het grootste onderdeel hiervan is de btw, maar ook accijnzen vallen hier bijvoorbeeld onder. In de uitgangssituatie zijn de opbrengsten ongeveer 70 mld euro. De indirecte productgebonden belastingen drukken niet alleen op de gezinsconsumptie (ruim 50%) maar ook op investeringen (vooral woningen, circa 15%), overheidsconsumptie en uitvoer.

De hogere belastingtarieven leiden tot een stijging van de inflatie. Deze hogere inflatie werkt al in het eerste jaar door op de contractlonen. Daardoor is de daling van het reëel beschikbaar inkomen en dus van de consumptie in het eerste jaar beperkt. De concurrentiepositie verslechtert door de hogere lonen, waardoor de uitvoer afneemt ten opzichte van het basispad. Het bbp neemt geleidelijk af door zowel lagere consumptie, investeringen en uitvoer. De werkloosheid loopt op. Dit leidt tot een neerwaartse druk op de contractlonen in de laatste drie jaren. Per saldo stijgen de contractlonen gedurende vier jaar even hard als in het basispad. De stijging in het eerste jaar is daardoor grotendeels verdwenen. De verbetering van het EMU-saldo halveert, de schuldquote neemt 2,7%-punt af.

Zie de beschrijving in CPB document 217 (tabel 5.10) vanaf pagina 94 voor een uitgebreidere toelichting op deze variant.

Tabel 2.2 Effecten op overheidsfinanciën van verhoging indirecte productgebonden belastingen met 1% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,9	0,7	0,6	0,5
EMU-schuld (%bbp)	-1,6	-2,2	-2,5	-2,7

3 Verhoging loon- en inkomstenbelasting

In deze variant stijgt de loon- en inkomstenbelasting (LB/IB) met ex-ante 1% bbp. In de uitgangssituatie zijn de opbrengsten ongeveer 54 mld euro. De belastingverhoging verlaagt het beschikbare inkomen van gezinnen. Dit wordt deels gecompenseerd door hogere contractlonen. De gezinsconsumptie neemt af ten opzichte van het basispad. De consumptiegroei komt gedurende de vier jaar gemiddeld 0,6%-punt lager uit dan in het basispad. Deze daling is veel groter dan bij de vorige variant, omdat de LB/IB helemaal door gezinnen betaald wordt en de indirecte belastingen niet; de lastenverzwaring voor gezinnen is in deze variant dus groter. Bovendien is de afwenteling op de lonen op korte termijn bij de indirecte belastingen groter dan bij de LB/IB.⁷ Het bbp groeit gemiddeld met 0,3% minder dan in het basispad. De werkloosheid is na vier jaar 0,5%-punt hoger. Het EMU-saldo verbetert in eerste instantie sterk, maar na vier jaar is dit effect bijna gehalveerd door de lagere economische groei. De EMU-schuld is 2,2%-punt lager.

⁷ Dit volgt uit de schatting van de loonvergelijking, waarin op korte termijn de coëfficiënt voor de prijs van de consumptie (inclusief btw) aanmerkelijk hoger is dan die voor de belastingdruk van de LB/IB.

Deze variant staat ook in CPB document 217, tabel 5.9. Zie de beschrijving vanaf pagina 92 voor een uitgebreidere toelichting op deze variant.

Tabel 3.1 Macro-economische effecten verhoging loon- en inkomstenbelasting met 1% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	%				% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-0,3	-0,4	-0,2	-0,1	-0,3
Consumptie huishoudens	-0,8	-1,1	-0,3	-0,3	-0,6
Overheidsbestedingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Investerings bedrijven	-0,5	-1,1	-0,3	-0,1	-0,5
Uitvoer goederen en diensten	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	0,9	-0,3	-0,1	-0,1	0,1
Consumptieprijis	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Reële arbeidskosten marktsector	0,4	-0,4	-0,1	-0,1	-0,1
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	-0,2
w.v. marktsector	-0,1	-0,4	-0,4	-0,1	-0,3
niveau					
niveau 2019					
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,1	0,3	0,5	0,5	0,5
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	0,5	0,3	0,1	0,0	0,0
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,2	0,5	0,5	0,6	0,6

Tabel 3.2 Effecten op overheidsfinanciën van verhoging loon- en inkomstenbelasting met 1% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,9	0,7	0,6	0,6
EMU-schuld (%bbp)	-0,9	-1,3	-1,8	-2,2

4 Verhoging sociale premies werkgevers bedrijven

In deze variant worden de werkgeverspremies voor bedrijven voor de sociale verzekeringen met 1% bbp verhoogd, ten opzichte van de uitgangssituatie van 17 mld euro. Dit zijn bijvoorbeeld premies voor ww- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. In deze variant is de impuls op de economie eigenlijk kleiner dan 1% bbp, omdat de overheid- en zorgsector een deel van de premies betalen.

De hogere werkgeverslasten leiden in eerste instantie tot hogere loonkosten en een hogere inflatie. Daarna worden ze geleidelijk afgewenteld op werknemers, waardoor het contractloon gedurende vier jaar gemiddeld 0,3% minder stijgt. De reële arbeidskosten veranderen hierdoor uiteindelijk niet.

De hogere loonkosten drukken de winst van bedrijven waardoor de investeringen minder groeien. Door de lagere bbp-groei in de vier jaren blijven de investeringen op dit lagere niveau hangen. Daarnaast is de consumptiegroei gemiddeld 0,3%-punt lager doordat de hogere premies uiteindelijk op werknemers wordt afgewenteld. De uitvoer groeit ook iets minder door het hogere prijsniveau.

Na vier jaar verbetert het EMU-saldo met 0,4%-punt. De uitverdieneffecten zijn dus ongeveer 60%, wat vooral komt door hogere werkloosheidsuitkeringen, minder belastinginkomsten, en omdat de overheid een deel van de premies zelf betaalt. Door dit laatste punt zijn de uitverdieneffecten groter dan bij de LB/IB-variant (paragraaf 3) waarin de lasten voor werknemers werden verhoogd.

Tabel 4.1 Macro-economische effecten verhoging sociale premies werkgevers met 1% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	%				% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2
Consumptie huishoudens	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Overheidsbestedingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Investerings bedrijven	-0,3	-0,7	0,1	-0,5	-0,3
Uitvoer goederen en diensten	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,1
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	-0,2	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3
Consumptieprijs	0,4	0,2	0,1	-0,1	0,2
Reële arbeidskosten marktsector	1,3	-0,7	-0,3	-0,3	0,0
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	-0,2
w.v. marktsector	-0,1	-0,4	-0,4	-0,2	-0,3
niveau					
niveau 2019					
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,1	0,3	0,5	0,6	0,6
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	1,1	0,6	0,3	0,3	0,3
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

Tabel 4.2 Effecten op overheidsfinanciën van verhoging sociale premies werkgevers met 1% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,7	0,6	0,5	0,4
EMU-schuld (%bbp)	-1,2	-1,7	-2,0	-2,2

5 Verlaging materiële overheidsbestedingen

Een verlaging van de materiële overheidsbestedingen met 1% bbp⁸ resulteert in 2016 in een afname van het bbp met 1%, wat vooral neerslaat in een lagere productie in de marktsector. De werkgelegenheid daalt en de werkloosheid neemt toe. De lonen stijgen 0,5% per jaar minder dan in het basispad als gevolg van de hogere werkloosheid. De consumptie van huishoudens groeit met 0,3% minder dan in het basispad, vooral als gevolg van het lagere looninkomen.

Tabel 5.1 Macro-economische effecten verlaging materiële overheidsbestedingen met 1% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	% per jaar				
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-1,0	-0,2	0,0	0,0	-0,3
Consumptie huishoudens	-0,1	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3
Overheidsbestedingen	-3,6	0,0	0,0	0,0	-0,9
Investerings bedrijven	-1,6	-1,5	0,9	0,2	-0,5
Uitvoer goederen en diensten	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	-0,1	-0,8	-0,6	-0,6	-0,5
Consumptieprij	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Reële arbeidskosten marktsector	-0,4	-0,4	-0,3	-0,1	-0,3
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,4	-0,5	-0,1	0,2	-0,2
w.v. marktsector	-0,5	-0,7	-0,1	0,2	-0,3
	niveau			niveau 2019	
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,3	0,8	0,8	0,6	0,6
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	0,5	-0,2	-0,6	-0,6	-0,6
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,4	0,6	0,7	0,7	0,7

Het EMU-saldo is na vier jaar 0,4%-punt hoger dan in het basispad. De uitverdieneffecten komen door de lagere lonen en werkgelegenheid, wat resulteert in minder belasting- en premie-inkomsten en meer werkloosheidsuitkeringen. De uitverdieneffecten van overheidsconsumptie en overheidsinvesteringen verschillen nauwelijks van elkaar. De verbetering van EMU-schuld is kleiner dan op basis van het jaarlijks hogere EMU-saldo te verwachten is. Dit komt door het noemereffect: het bbp komt lager uit door zowel een lager volume als een lager prijsniveau. Dit heeft een opwaarts effect op de schuldquote.

Deze variant staat ook in CPB document 217, tabel 5.11 (met omgekeerd teken). Zie de beschrijving vanaf pagina 96 voor een toelichting.

⁸ In de uitgangssituatie zijn de uitgaven ongeveer 63 mld euro.

Tabel 5.2 Effecten op overheidsfinanciën van verlaging materiële overheidsbestedingen met 1% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,6	0,4	0,4	0,4
EMU-schuld (%bbp)	0,1	0,0	-0,1	-0,3

6 Vermindering aantal ambtenaren

In deze variant wordt het aantal ambtenaren verminderd in die mate dat de loonsom van de overheid 1% bbp lager uitkomt. In de uitgangssituatie heeft deze een omvang van 60 mld euro, en betreft het ongeveer één miljoen ambtenaren (in voltijdsjaren). Door de maatregel daalt dit aantal met ongeveer 100.000. Dit is een zeer forse impuls die in werkelijkheid niet haalbaar is in een periode van vier jaar. Vanwege de vergelijkbaarheid met andere varianten is toch voor een impuls van 1% bbp gekozen. De impuls op de economie is in werkelijkheid overigens kleiner dan 1% bbp, omdat voor het besteedbaar inkomen van huishoudens de netto salarissen van belang zijn. Hierdoor is de impuls in feite ongeveer 20% lager dan 1% bbp.⁹

Tabel 6.1 Macro-economische effecten verlaging aantal ambtenaren ter grootte van 1% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	%				% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-1,1	-0,2	0,0	0,1	-0,3
Consumptie huishoudens	-0,5	-0,8	-0,7	-0,6	-0,6
Overheidsbestedingen	-3,5	0,0	0,0	0,0	-0,9
Investerings bedrijven	-0,3	-0,5	-0,4	-0,2	-0,4
Uitvoer goederen en diensten	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	-0,3	-1,3	-1,2	-0,9	-0,9
Consumptieprij	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	-0,3
Reële arbeidskosten marktsector	-0,4	-0,7	-0,5	-0,2	-0,5
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-1,5	-0,1	0,0	0,1	-0,4
w.v. marktsector	-0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0
niveau					
niveau 2019					
Werkloze beroepsbevolking (%)	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	-0,2	-0,7	-1,1	-1,3	-1,3
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,1	0,3	0,5	0,7	0,7

⁹ Dit percentage is lager dan in de variant met lagere ambtenarensalarissen omdat nu het gemiddelde belastingtarief van belang is. Dit tarief is lager dan het marginale tarief wat in de vorige variant relevant was vanwege de progressiviteit in de loon- en inkomstenheffing.

De macro-economische effecten zijn beduidend anders dan bij de verlaging van de ambtenarensalarissen. Daar zijn twee belangrijke redenen voor. Ten eerste daalt het bbp-volume nu direct, omdat de ambtenarensalarissen onderdeel uitmaken van het bbp. Daarnaast neemt de werkloosheid fors toe, wat ingrijpende effecten heeft op de arbeidsmarkt. Deze zijn sterk vergelijkbaar met de effecten van een groter arbeidsaanbod, zie de beschrijving in CPB document 217 (tabel 5.12). De hogere werkloosheid zorgt ervoor dat de contractlonen gemiddeld 0,9% minder snel stijgen dan in het basispad. Dit leidt tot een iets hogere uitvoer, maar vooral tot lagere consumptie van huishoudens (0,6% per jaar) waardoor het bbp gemiddeld 0,3% per jaar minder groeit dan in het basispad. De werkloosheid komt in het laatste jaar 1,0%-punt hoger uit.

Door bovenstaande macro-economische effecten zijn de uitverdieneffecten relatief groot. Het EMU-saldo verbetert met 0,4% in het eerste jaar, en met 0,2% in het laatste jaar. Ondanks deze verbetering van het EMU-saldo komt de EMU-schuld als % bbp toch hoger uit. Dit komt door het noemereffect: het nominale bbp komt lager uit door zowel een lager volume- als prijsniveau.

Tabel 6.2 Effecten op overheidsfinanciën van verlaging aantal ambtenaren ter grootte van 1% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,4	0,2	0,1	0,2
EMU-schuld (%bbp)	0,5	0,9	1,2	1,4

7 Verlaging overdrachten aan het buitenland

Tabel 7.1 Macro-economische effecten verlaging overdrachten aan het buitenland met 0,5% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	% per jaar				
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Consumptie huishoudens	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,1
Overheidsbestedingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Investeringsbedrijven	-0,3	-0,2	0,2	0,0	-0,1
Uitvoer goederen en diensten	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Consumptieprijs	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Reële arbeidskosten marktsector	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0
w.v. marktsector	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0
	niveau				niveau 2019
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5

In deze variant komen de overdrachten aan het buitenland 0,5% bbp lager uit.¹⁰ In eerste instantie verbetert het EMU-saldo, zonder dat dit macro-economische gevolgen heeft. Sommige ontwikkelingshulp genereert echter ook handel. De uitvoer van binnenslands geproduceerde goederen komt hierdoor lager uit dan in het basispad, waardoor de totale uitvoer met 0,2% daalt.¹¹ Het bbp groeit gemiddeld vrijwel even hard als in het basispad. De werkloosheid is in het laatste jaar 0,1%-punt hoger.

Het EMU-saldo verbetert met 0,4-0,5%-punt. Tegenover de lagere overdrachten staan iets lagere belastinginkomsten en iets hogere werkloosheidsuitkeringen vanwege het lagere bbp. De uitverdieneffecten zijn zeer beperkt.

Tabel 7.2 Effecten op overheidsfinanciën van verlaging overdrachten aan het buitenland met 0,5% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,5	0,4	0,4	0,4
EMU-schuld (%bbp)	-0,3	-0,7	-1,1	-1,4

8 Verlaging van alle bruto uitkeringen¹²

In deze variant wordt de hoogte van alle bruto uitkeringen door de overheid aan gezinnen verlaagd (o.m. bijstand, WW, AOW, WAO, kinderbijslag). De verlaging betreft 1% bbp, ten opzichte van een uitgangssituatie van 84 mld euro. Dit verlaagt de inkomens van gezinnen. Merk op dat dit inkomen met minder dan 1% bbp daalt, omdat daar de netto-uitkeringen relevant voor zijn. Dit scheelt ongeveer 30%.

De terugvalpositie in geval van werkloosheid (de replacement rate) verslechtert. Hierdoor dalen de contractlonen op korte termijn met circa 1,9%-punt. De lagere uitkeringen en de lagere lonen zorgen ervoor dat de consumptie van huishoudens gemiddeld met 0,6%-punt minder groeit. De werkloosheid loopt op. Hierdoor dalen de lonen extra en wordt ook het bestedingseffect van de lagere uitkeringen nog iets groter. Er is wel een verbetering van de concurrentiepositie waardoor de uitvoer elk jaar met 0,1% extra toeneemt. Het gemiddelde effect op het bbp over vier jaar is licht negatief.

Het EMU-saldo is in elk jaar ongeveer 0,5% hoger. Dit heeft in het eerste jaar vooral te maken met het verschil tussen bruto en netto uitkeringen, maar ook de lagere lonen zorgen voor minder belastinginkomsten. Het effect op het EMU-saldo is daarna stabiel, omdat het bbp ook niet veel meer verandert.

¹⁰ Er is bij de omvang van deze variant geen rekening gehouden met de haalbaarheid. De omvang is wel kleiner dan die van andere varianten, omdat de overdrachten aan het buitenland in het basispad minder dan 1% bbp bedragen (4,5 mld euro).

¹¹ Het effect op de uitvoer is gebaseerd op IOB, 2014, Good things come to those who make them happen; Return on aid for Dutch exports ,IOB study 392 ([link](#)).

¹² In CPB document 217 staat een variant waarin de uitkeringen die gekoppeld zijn aan het minimumloon, met 5% afnemen. In de huidige variant worden alle uitkeringen verlaagd.

De effecten van deze variant op het bbp zijn gematigder dan de effecten van lagere overheidsbestedingen om drie redenen. Ten eerste dempen de gezinsbesparingen de economische effecten. Ten tweede neemt de uitvoer sneller toe vanwege de neerwaartse druk op de lonen. Ten derde krimpt de invoer relatief sterk. Deze variant zorgt ook voor gematigdere effecten dan de LB/IB-variant. Dit komt vooral doordat hier de uitvoer groeit door de verbeterde concurrentiepositie.

In de inleiding van dit document staat vermeld dat de analyse van de varianten soms partieel is, omdat effecten uit andere modellen nu niet worden meegenomen, terwijl dat bij een KiK of andere doorrekeningen van beleidspakketten wel gebeurt. Dit speelt in grote mate bij deze variant, omdat de effecten op het arbeidsaanbod hier substantieel zijn. Deze effecten worden berekend met het model MICSIM.¹³

Tabel 8.1 Macro-economische effecten verlaging alle uitkeringen met 1% bbp, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	%				% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-0,2	-0,3	0,1	0,2	-0,1
Consumptie huishoudens	-1,0	-1,2	-0,1	-0,1	-0,6
Overheidsbestedingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Investerings bedrijven	-0,4	-0,7	-0,5	0,6	-0,2
Uitvoer goederen en diensten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	-1,9	-0,1	-0,4	-0,2	-0,6
Consumptieprij	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2
Reële arbeidskosten marktsector	-1,1	0,2	-0,1	0,1	-0,2
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,0
w.v. marktsector	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,0
	niveau				niveau 2019
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,1
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	-0,7	-0,4	-0,6	-0,7	-0,7
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,1	0,5	0,7	0,7	0,7

Tabel 8.2 Effecten op overheidsfinanciën van verlaging alle uitkeringen met 1% bbp

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,6	0,5	0,5	0,6
EMU-schuld (%bbp)	0,1	0,0	-0,3	-0,9

¹³ Zie Jongen, E., H. de Boer en P. Dekker, 2014, MICSIM - Een microsimulatiemodel met gedrag voor de analyse van wijzigingen in het belasting- en uitkeringsstelsel in Nederland, CPB Achtergronddocument, november 2014 ([link](#)).

9 Hogere eigen bijdrage in de zorg

In deze variant¹⁴ nemen de eigen betalingen in de zorg toe, met 1% bbp. Het betreft hier het deel dat onder de Zvw valt.¹⁵ Hierdoor neemt direct de collectief gefinancierde zorg met 1% bbp af, terwijl de privaat gefinancierde zorg met 1% bbp toeneemt. Eerstgenoemde valt onder de overheidsbestedingen en laatstgenoemde is onderdeel van de consumptie van huishoudens. Deze verschuiving is zichtbaar in tabel 9.1 waarin in het eerste jaar de consumptie van huishoudens hoger uitkomt, en de overheidsbestedingen lager.

Huishoudens reageren op deze verschuiving en gaan minder (collectief gefinancierde) zorg consumeren, waardoor de collectief gefinancierde zorg met meer dan 1% bbp afneemt, namelijk met 1,18%. Dit impliceert een gedragseffect van 18%. De omvang van dit gedragseffect hangt sterk af van de concrete maatregel. In deze variant is gekozen voor het gedragseffect dat hoort bij een verhoging van het generieke eigen risico.

Tabel 9.1 Macro-economische effecten 1% bbp hogere eigen bijdrage in de zorg, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
					% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-0,4	-0,4	-0,1	0,0	-0,2
Consumptie huishoudens	1,4	-1,3	-0,4	-0,4	-0,2
Overheidsbestedingen	-4,3	-0,1	-0,2	0,0	-1,1
Investeringsbedrijven	-0,5	-0,9	-0,4	0,2	-0,4
Uitvoer goederen en diensten	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	-0,1	-0,4	-0,6	-0,6	-0,4
Consumptieprijzen	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1
Reële arbeidskosten marktsector	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-0,3	-0,2	-0,2	0,0	-0,2
w.v. marktsector	-0,1	-0,3	-0,3	0,0	-0,2
					niveau 2019
Werkloze beroepsbevolking (%)	0,3	0,4	0,6	0,6	0,6
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	0,1	0,0	-0,3	-0,5	-0,5
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,3	0,6	0,8	0,8	0,8

Tabel 9.2 Effecten op overheidsfinanciën van 1% bbp hogere eigen bijdragen in de zorg

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	1,0	0,8	0,7	0,7
EMU-schuld (%bbp)	-0,6	-1,0	-1,4	-1,9

¹⁴ We maken het voorbehoud dat deze zorgvariant nu alleen macro is doorgerekend voor de globale effecten en dat bij eventuele latere finetuning via zorg/SZ-modellen de cijfers nog wat kunnen veranderen.

¹⁵ In de uitgangssituatie zijn de Zvw-uitgaven ongeveer 45 mld euro en de eigen betalingen 14 mld euro.

In de Zvw is geregeld dat de Zvw-premies lastendekkend zijn. Bij doorrekeningen zoals in KiK kiest het CPB er echter voor om uitgaven en premies los te koppelen.¹⁶ De Zvw-premies worden daarom niet aangepast in deze beleidsvariant. Een bezuiniging op de Zvw-uitgaven zorgt nu voor een overschot dat meetelt voor het EMU-saldo. Verhoging of verlaging van de Zvw-premies heeft vergelijkbare effecten als de LB/IB-variant (paragraaf 3) of de werkgeverspremies-variant (paragraaf 4).

Er treedt een verschuiving op van collectieve zorgconsumptie (overheidsbestedingen) naar consumptie van huishoudens. Huishoudens reageren deels vertraagd op de verschuiving, waardoor de consumptie in het eerste jaar hoger uitkomt dan in het basispad, maar na het tweede jaar niet meer. Het beschikbaar inkomen van huishoudens verandert initieel niet, waardoor hun totale consumptie in beginsel vrijwel onveranderd blijft. De samenstelling is wel veranderd: meer zorgconsumptie en minder overige consumptie. De lagere overige consumptie heeft gevolgen voor de marktsector die die consumptie grotendeels produceert. Hierdoor daalt daar de werkgelegenheid en loopt de werkloosheid op. Dit heeft een drukkend effect op de contractlonen, waardoor het beschikbaar inkomen van huishoudens daalt en de consumptie van huishoudens gemiddeld 0,2% per jaar minder stijgt dan in het basispad. Het bbp groeit gedurende vier jaar gemiddeld 0,2% minder dan in het basispad.¹⁷

Het EMU-saldo is na vier jaar 0,7%-punt hoger. Tegenover de lagere Zvw-uitgaven staan hogere werkloosheidsuitkeringen en lagere belastingen door het lagere bbp. Bedenk hierbij wel dat de ex ante verbetering van het EMU-saldo niet 1% maar 1,18% was door het voornoemde gedragseffect. Dit gedragseffect is de belangrijkste verklaring dat het EMU-saldo uiteindelijk hoger uitkomt dan in diverse andere beleidsvarianten. De EMU-schuld is na vier jaar 1,9%-punt bbp lager dan in het basispad.

10 Verlaging van de Zvw-uitgaven

In deze variant worden de Zvw-uitgaven verlaagd met 1% bbp, ten opzichte van een uitgangssituatie van 45 mld euro. De Zvw-premies worden niet aangepast, en zijn daarmee niet lastendekkend, zie de toelichting in paragraaf 9. Het is lastig een dergelijk groot effect te behalen zonder de eigen betalingen te vergroten (zie paragraaf 9). Deze variant dient dan ook vooral ter illustratie van de economische gevolgen van het gedragseffect van zorgmaatregelen. Deze hebben in de praktijk niet de omvang van 1% bbp.

De lagere Zvw-uitgaven leiden tot een lagere werkgelegenheid in de zorgsector. Het beschikbaar inkomen van huishoudens neemt hierdoor af, en daarmee ook de consumptie (gemiddeld 0,6% per jaar). De werkloosheid loopt op, wat een neerwaartse druk op de lonen geeft. Dit stimuleert de uitvoer enigszins, waardoor de werkgelegenheid in de marktsector met gemiddeld 0,1% per jaar harder groeit dan in het basispad. Al met al groeit het bbp

¹⁶ Dit is niet volgens de exacte wettelijke regels, maar bij een constant lastenkader wordt de aanpassing van zorgpremies doorgaans gecompenseerd met de belastingtarieven en werkgeverspremies. In dat geval zijn de effecten materieel hetzelfde als bij de hier gevolgde werkwijze.

¹⁷ De variant heeft vergelijkbare effecten als de variant met een loon- en inkomstenheffing. Het belangrijkste verschil is dat de wig nu niet verandert, omdat het eigen risico hier niet toe behoort. Het contractloon stijgt hierdoor niet, maar daalt juist.

jaarlijks gemiddeld 0,2% minder hard. De werkloosheid komt hierdoor in 2019 1,1%-punt hoger uit.

Doordat de economie minder hard groeit, lopen de belastinginkomsten terug en de werkloosheidsuitkeringen op. Het EMU-saldo verbetert daarom slechts met 0,3% in 2019. De EMU-schuld komt zelfs hoger uit dan in het basispad. Dit komt door het noemereffect: het bbp komt lager uit door zowel een lager volume als een lager prijsniveau. Dit heeft een opwaarts effect op de schuldquote.

Tabel 10.1 Macro-economische effecten 1% bbp lagere Zvw-uitgaven, effect op jaarlijkse groei

	2016	2017	2018	2019	2016/2019
	%				% per jaar
Volume bestedingen					
Bruto binnenlands product	-1,0	-0,1	0,0	0,1	-0,2
Consumptie huishoudens	-0,4	-0,7	-0,7	-0,7	-0,6
Overheidsbestedingen	-3,6	-0,1	-0,1	0,0	-1,0
Investerings bedrijven	-0,6	-0,1	-0,7	-0,4	-0,4
Uitvoer goederen en diensten	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	-0,4	-1,6	-1,4	-1,2	-1,1
Consumptieprijis	-0,1	-0,4	-0,5	-0,5	-0,4
Reële arbeidskosten marktsector	-0,3	-0,8	-0,5	-0,2	-0,4
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	-1,7	0,1	0,1	0,2	-0,3
w.v. marktsector	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1
	niveau				niveau 2019
Werkloze beroepsbevolking (%)	1,6	1,4	1,3	1,1	1,1
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	-0,3	-0,8	-1,1	-1,3	-1,3
Saldo lopende rekening (% bbp)	0,2	0,4	0,6	0,9	0,9

Tabel 10.2 Effecten op overheidsfinanciën van 1% bbp lagere Zvw-uitgaven

	2016	2017	2018	2019
EMU-saldo (%bbp)	0,3	0,2	0,2	0,3
EMU-schuld (%bbp)	0,6	1,0	1,4	1,5

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

info@cpb.nl | www.cpb.nl

Juni 2015